

Katja Fras

INTERKULTURNA KOMPETENCA, IZZIV ZA SOCIALNO DELO

Osemnajst odstotkov prebivalcev Dunaja je tujcev. V zadnjih desetih letih se je njihovo število zaradi razmeroma liberalne politike priseljevanja na koncu osemdesetih in v začetku devetdesetih let in s prihodom bosanskih beguncev v devetdesetih letih skokovito povečalo.

Večina priseljencev pripada nižjemu socialnemu sloju. Slaba izobrazba in precej več otrok od avstrijskega povprečja, zaprtost določenih panog gospodarstva za tujce in zelo majhna socialna mobilnost so glavni vzroki, da je ogroženost z revščino pri tej populaciji nadpovprečno velika. Seveda je tudi njihov delež med strankami socialnega dela nadproporcionalen. V nekaterih delih mesta, kjer je delež tujih prebivalcev posebej visok, je njihov delež v centrih za otroke in družino tudi do osemdeset odstotkov.

Kako je socialno delo reagiralo na realnost, da je vedno več uporabnikov storitev socialnega varstva tujega rodu in se soočajo z vrsto specifičnih, z migracijo povezanih problematik?

Stroka je na razvoj in potrebo po specifični poklicni kvalifikaciji za delo z priseljenci reagirala precej pozno. Do ukrepov je prišlo šele, ko je bilo očitno, da dotedanja socialna struktura za oskrbo te skupine ne zadostuje več. Šele na začetku devetdesetih let je na Dunaju v socialnem delu s priseljenci zaznati prve znake reform. Pobudniki so bili najpogosteje tujci, izobraženci različnih profilov (socialnih delavcev med njimi ni bilo), ki so zaznali probleme svojih sodržavljanov in začeli opozarjati pristojne na potrebo po spremembi njihove socialne oskrbe.

Tako je začela država podpirati iniciative, ki so se specializirale za pomoč priseljencem. Tu je šlo zlasti za svetovalno in izobraževalno delo. Sama sem bila zaposlena kot svetovalka za »materni jezik« v svetovalnici za tuje delavce. Čeprav srbohrvaščina, ki jo sicer precej dobro obvladam, ni moj materni jezik, sem pri delu vedno znova spoznavala, da je jezik v komunikaciji in pri delu z klienti prav osrednjega pomena, kajti deluje na vrsto zavestnih in nezavestnih procesov v delovnem odnosu. Jezik je temelj razmišljanja in ravnanja in pogoj osebnostne identitete.

V devetdesetih letih se je vedno bolj uveljavila zavest in potreba po spremembah tudi med delavci znotraj obstoječih državnih institucij socialnega dela. Tu je sicer zaznati tudi določen odpor, saj se delavci bojijo izgubiti kompetence, bojijo pa se tudi konkurence bolj izobraženih kolegov. Toda ponekod so problemi dosegli take dimenzije, da se socialni delavci pogosto srečajo s hudimi problemi. S sredstvi in možnostmi, ki so jim na voljo, jim niso več kos. Danes posamezne institucije, na primer mladinski centri in pribežališča za ženske, zavestno in eksplicitno iščejo sodelavce iz vrst priseljencev.

Tako se je v stroki razvilo novo področje in tudi potreba po profilu socialnega delavca s tako imenovano interkulturalno kompetenco.

Gre za profesionalnost socialnega dela. To pomeni, da površno poznavanje problematike za delo z priseljenci ne zadostuje več. Poleg poznavanja jezika je pomembno razumevanje in poznavanje kulture in življenjskih okoliščin.

Kakšne sposobnosti in specifična znanja potrebuje socialni delavec oz. socialna delavka za delo z priseljenci?

Poznati mora kulturo, specifično socializacijo, družinske in politične strukture, vrednote in norme, zgodovino držav oziroma družb, iz katerih so se ljudje priselili. Prav tako je pomembno znati jezik priseljencev.

Socialni delavec mora temeljito poznati zgodovino, politične in socioekonomske strukture, kulturne standarde in specifično kolektivno identiteto svoje družbe. Poznati mora tudi realnost življenja priseljencev v njej.

Znani mu morajo biti vzroki migracij, njihova struktura in razvoj.

Pomembno je znanje o tem, kakšne posledice ima migracija za posameznika, kakšno specifično problematiko prinaša proces migracije, katere so pojavne oblike in posledice izgube identitete in izkoreninjenosti, kakšne so možnosti za njihovo preseganje, kaj pomeni za posameznika, če je njegov materni jezik marginaliziran ali mu je večinska družba celo sovražna.

Poznati mora

- priseljske subkulture oziroma različne psihosocialne reakcijske vzorce in strategije soočanja z marginalizacijo in njegova premagovanja,
- notranjo diferenciranost skupin priseljencev in njihovo razslojenost,
- pravni, politični in socialni status priseljencev,
- pojavne oblike in vzroke predsodkov in rasizma,
- metode interkulturene pedagogike in antirasističnega dela.

Za delo v interkulturenem kontekstu pa je potrebna tudi intenzivna samorefleksija, soočenje s tujim v nas samih. To je pogosto zelo težavno in intenzivno delo. Spoznavanje tujega v sebi nam lahko povzroči tudi bolečine, saj zadenemo ob marsikaj, kar smo potlačili. Nemška teoretičarka Valentina Veneto-Scheib meni, da je interkulturena kompetenca zavest o kulturni identiteti in kulturni zaznamovanosti lastnega razmišljanja, čutenja in ravnanja in sposobnost zavestnega soočenja z njimi. Priznati je treba relativnost lastnega stališča in real-

nost stališča drugega.

Pri pogovoru s človekom, ki govori drug jezik, se mora socialni delavec ves čas zavedati, da govorita v jeziku, ki se ga je klient priučil. Tudi če klient zelo dobro obvlada večinski jezik, je veliko vprašanje, kakšen pomen, zlasti emocionalni, pripisuje posameznim besedam in jeziku večinskega naroda nasploh.

Menim, da so priseljeni socialni delavci, ki reflektirajo svoje migracijske izkušnje ter imajo primerno osebnostno strukturo in ustrezno izobrazbo, predestinirani za socialno delo s to skupino klientov. Vsi, ki imajo pri svojem delu opravka s priseljenci, pa se morajo za to dodatno izobraževati. Tako kot druge kvalifikacije mora tudi interkulturena kompetenca ponuditi možnost profiliranja v stroki, dobiti mora ustrezno težo in ugled. Ne sme biti prepuščeno naključju, kako in v kakšnem obsegu pridobijo socialni delavci interkultureno kvalifikacijo. Izobraževanje mora potekati sistematično (na primer na šolah za socialno delo) in pridobljena kvalifikacija mora biti tudi primerno nagrajena.

V Avstriji tako od leta 1993 na akademijah za socialno delo poučujejo samostojni predmet »socialno delo z tujci«.

V praksi se od vsega začetka pojavlja problem pomanjkanja kvalificiranih kadrov iz vrst priseljencev, zato dajejo na akademijah za socialno delo od leta 1994 pri sprejemu prednost prav študentom priseljencem. To tudi izrecno priporoča dunajski šolski svet.

Pogovor v maternem jeziku prinaša poleg boljšega razumevanja še vrsto drugih pozitivnih aspektov. Zelo pomembno je zlasti v fazi navezave stika, ko nastaja podlaga za delo in se vzpostavlja zaupanje, in pri emocionalnih temah.

Čisto jezikovno razumevanje, na katerega mnogi najprej pomislijo, ko slišijo izraz socialno delo v materinem jeziku, je zgolj postranskega pomena. Materni jezik je pomemben tudi, če stranka odlično obvlada jezik večinskega naroda. Tako so si strokovnjaki edini, da je pogovor in delo v materinem jeziku z drugo in tretjo generacijo priseljencev, ki pogosto bolje obvladajo večinski jezik od materinega, zelo pomemben.

Socialni delavci, ki izhajajo iz držav priseljencev, pogosto bolje zaznajo občutljivosti glede sovraštva do tujcev. Prav izkušnje diskriminacije, rasizma in sovraštva do tujcev igrajo v fazi iskanja identitete v mladosti pogosto zelo pomembno vlogo. Mnogo mladostnikov reagira na negativne izkušnje tako, da se obrnejo proti družbi, za katero mislijo, da jih ne sprejema.

Socialni delavec je lahko mladostnikom vzgled, saj mu je očitno uspelo. Družba ga priznava, profiliral se je, v njej zaseda pomembno mesto.

Z rabo njihovega jezika socialni delavci

pokažejo spoštovanje do identitete priseljencev. Lažje se vzpostavi občutek zaupnosti in bližine.

Priseljevanje je v mnogih državah že desetletja realnost. Priseljenci so bistveno prispevali k blaginji družbe in v njej plačujejo davke. Zato imajo pravico do ustrezne socialne oskrbe. Površno znanje o njihovih specifičnih življenjskih razmerah ne zadoštuje več za profesionalno socialno delo. Potrebno je torej zavestno in sistematično izobraževanje in zaposlovanje socialnih delavcev, ki si želijo pridobiti ali so si že pridobili kompetenco za delo z priseljenci.

Literatura

- GAITANIEDES, S. (1997), Verstehen, Verständigung, Vertrautheit. *Sozialmagazin*, 1: 32-36.
- HINZ-ROMMEL (1994), *Interkulturelle Kompetenz: Ein neues Anforderungsprofil für die Soziale Arbeit*. Münster.

